

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/104817>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-14 and may be subject to change.

scharnieren en grendels, dateert ook van deze restauratie, evenals de deels vervangen briefpaneeltjes, de vernieuwde onderlatei en enkele andere details.¹⁶⁵

De onderhelft van beide deuren bestaat uit twee maal drie briefpanelen; van de noordelijke deur zijn er vier grotendeels authentiek, dus uit het derde kwart vijftiende eeuw; van de zuidelijke deur zijn er twee en één voor de helft nog gotisch. De staande stijlen zijn grotendeels oorspronkelijk en zijn in de afgeschuinde dagkanten terzijde van de open bovenhelft gedecoreerd met telkens acht roset-achtige bloemen (in totaal dus vier reeksen van acht bloempjes per deur). In de open bovenhelft zijn vier hele en terzijde tegen de stijlen twee halve gegoten geelkoperen spijlen gevat, de eerder genoemde 'coperen pylaren'. Deze acht hele en vier halve spijlen zijn alle 130 centimeter hoog, met een basis van 6,8 centimeter doorsnede. Her en der zijn ze op beschadigde plekken gesoldeerd met tin; meer recent ook met koper gelast. De halve zuiltjes aan de zijkanten zijn tegen de eikenhouten deurstijlen geschroefd; de middelste vier zijn in het raamwerk dat de deuren vormen, vastgeklemd. Op ongeveer 14 centimeter van boven is dwars door alle spijlen en aansluitend door de deurstijlen een dunne ijzeren trekstang aangebracht, waarschijnlijk in 1567 toen de deuren aan de bovenzijde vermoedelijk wat werden ingekort en van een nieuwe, gepaneelde, latei werden voorzien met het jaartal. Deze bovendorpel is zo dun dat de zeshoekige kapiteeltjes van de geelkoperen spijlen aan beide zijden ruimschoots buiten het vlak uitkomen.

De acht geelkoperen spijlen van de oksaaldeuren zijn onderling identiek en de vier halve spijlen zijn overlans doorgezaagde soortgelijke exemplaren. Alle tien de spijlen zijn hol gegoten en na het gieten met vijlen, schuren en polijsten nabewerkt. De spijlen zijn opgebouwd als antieke zuilen, met een zich verjongend, geprofileerd basement en een weer uitkragend kapiteel. Basis en kapiteel zijn zeszijdig; van de kapiteeltjes is de onderrand nog eens overhoeks aangevild, zodat daar een twaalfhoek ontstond. In de zuilen zijn vijf geprofileerde knopen opgenomen. De onderste en de bovenste knoop sluiten direct aan op basement en kapiteel, de overige drie bevinden zich op onderling regelmatige afstand van elkaar. De onderste drie knopen zijn zeshoekig, evenals de onderste helft van de zuilschacht; de beide bovenste zijn rond net als de bovenhelft van het zuiltje. De spijlen passen in een karakteristieke groep Zuidnederlands geelgieterswerk, waarvan Mechelen in de loop van de vijftiende eeuw uitgroeide tot het belangrijkste productiecentrum.¹⁶⁶ Niet onwaarschijnlijk is dat alle geelgieterswerk te Breda – deze gotische spijlen, de renaissancespijlen (zie cat.nr. 67), het doopvont (zie cat.nr. 51) – te Mechelen werden gegoten; archivalische bronnen ontbreken evenwel voor zowel de vijftiende- als de zestiende-eeuwse spijlen. Vanuit 's-Hertogenbosch werd in de late vijftiende eeuw (1493) opdracht verstrekt aan de gieter Aert van Tricht te Maastricht, die in 1492 ook het kostbare doopvont leverde, voor dergelijke spijlen, en korte tijd later werden er meer betrokken uit Brussel.¹⁶⁷ De Haarlemse Sint-Bavo daarentegen bestelde in de loop van de vijftiende eeuw zowel een doopvont (1422, opgesteld 1426; gieter 'Olifier van Machelen') als een koorlezenaar (1498, geleverd 1499; gieter Jan Fierens) te Mechelen en vervolgens in 1509 ook het koperwerk voor het laatgotische koorhek, dat in 1511/1517 door Jan Fierens werd geleverd.¹⁶⁸ Wellicht dat de pas veel later in Breda vermelde 'Pellekaen', een grote koorlezenaar, eveneens Mechels gietwerk was.

JK

16B

Deur noordzijde kooromgang

Breda, omstreeks 1450-1460

Eikenhout, ijzeren traliewerk en hang- en sluitwerk, 259 x 171 (het smalle deel 57) x 6 cm

Literatuur

Kalf (1912), 83.

Restauraties

Jaren dertig van de twintigste eeuw

De dubbele deur aan de noordzijde dateert nog uit de vijftiende eeuw en ongetwijfeld uit de jaren vijftig toen het koor en oude Herenkoor werden voltooid en in gebruik genomen (afb. 102A-C). Opvallend is de relatief grote breedte van de doorgang,

102 Deur noordzijde kooromgang.
 A Overzicht gezien uit de noordbeuk.
 B Detail zuidzijde. C Het slot (foto's RDMZ, 2002).

B

A

C

wanneer de deuren volledig zijn geopend, namelijk 172 centimeter bij een hoogte van 259 centimeter. In tegenstelling tot de zuidelijke doorgang die uitsluitend utilitair geweest zal zijn, was voorzien dat zich tussen hoogkoor en de grafelijke kapel meer ruimte eisende liturgische plechtigheden zouden afspelen, uiteraard met name bij begrafenissen. Ongetwijfeld heeft het koorgestoelte in zijn oorspronkelijk opstelling dan ook iets meer naar het westen gestaan en niet pal tegen de doorgang, zoals nu zowel aan de noord- en de zuidzijde het geval is, vermoedelijk sedert de wijzigingen ten gevolge van de sloop van het gotische oksaal (zie cat. 16A) en de oprichting van het huidige koorhek (zie cat. 67). De noordelijke doorgang bestaat uit een smalle deur (breedte 57 centimeter) aan de oostzijde met in de onderhelft twee smalle briefpanelen, en een grote deur met drie wat bredere briefpanelen aan de westkant. Kalf beschreef de invulling van de open bovenhelft als volgt: 'ijzeren spijlen, verbonden door gordingen, die ruitvormig zijn uitgesmeed, waar zij de spijlen doorlaten'. De gordingen, die als het ware doorlopen over beide deuren, verdelen de openingen in drie, ongeveer even hoge delen; de brede deur telt vijf en de smalle twee verticale spijlen. Op de brede deur bevindt zich nog een authentiek, enigszins bewerkt ijzeren slot; de smalle deur wordt gesloten met betrekkelijk zware grendels. Het hang- en sluitwerk is ten dele vernieuwd.

JK

17

Zes fragmenten van figuratieve reliëfs

Breda (?), vierde kwart 15de eeuw

Baumberger zandsteen, A 24,5 x 31,7 x 20,5, B 37 x 22 x 16,5, C 39, D 35,5 x 67,5 x 19,5, E 29, F 38 x 25 x 22 cm

Literatuur

Bredase Courant, 11 november 1922; Smits (1923), 149.

Op 10 november 1922 werd in een nis van de muur van de noordelijke kooromgang een groot aantal fragmenten van beeldhouwwerk gevonden; het betreft ongetwijfeld de restanten van de Beeldenstorm, die daar werden ingemetseld uit overwegingen van piëteit. Het feit dat bij de figurenbeelden stelselmatig de gezichten ontbreken is een extra aanwijzing dat het hier om beschadigingen door Beeldenstormers gaat.